

(z kapitoly Mládí a zrání Albrechta z Valdštejna)

Začátkem ledna 1599 zemřel Jindřich Slavata, a vzhledem k tomu, že druhý poručník Karel z Valdštejna byl vážně nemocen, ocitli se Albrecht a jeho dvě sestry vlastně bez poručníků. Ještě než mohl v této záležitosti rozhodnout zemský soud, přihlásila se o poručnictví jejich teta Jitka z Valdštejna, otcova neprovdaná sestra, která v té době už hospodařila na heřmanické tvrzi. Spolu s ní byli dalšími poručníky určení Kryštof Bulovanský z Hustiřan a Adam mladší z Valdštejna, nejbohatší příslušník tohoto rodu. Mladý Albrecht se po smrti Jindřicha Slavaty přechodně vrátil domů, ale už na podzim ho noví poručníci znovu vypravili do školy, tentokrát na akademii v Altdorfu u Norimberka.

Tato škola byla původně gymnáziem, ale v roce 1578 ji císař Rudolf II. povýšil mezi akademie a vybavil ji právem udělovat hodnost bakaláře i mistra svobodného umění. Z dobového pohledu se stala něčím mezi střední školou a univerzitou. Do Altdorfu přicházeli studovat mladí muži, ať už šlechtického, nebo měšťanského původu, a to nejen z německých končin, ale také z Čech. Zdejší akademii absolvoval například pozdější prezident stavovského direktoria z roku 1618 Václav Vilém z Roupova. Vyučovali zde učitelé z německých zemí, ale rovněž Italové, Švýcaři a francouzští hugenoti; oficiálně měla tato akademie pověst luteránské školy.

Albrecht zde rozhodně neproslul zájmem o vědy a studium, ale naopak děláním dluhů a horlivou účastí na různých výtržnostech. Dozvídáme se o něm, že se podílel na útoku na dům doktora Schoppera a o dva týdny později se zase připletl do rvačky, při níž jeho kolega Jan Hartmann zabil jednoho místního měšťana. Albrecht se spolu s několika dalšími studenty zachoval zcela kolegiálně a Hartmannovi pomohl k útěku z města. V Altdorfu vyvolal tento incident mimořádný rozruch a místní měšťané požadovali vyloučení viníků ze studií a dokonce se pokusili prohledat studentské byty. Šestnáctiletý Albrecht se jim s odvoláním na své šlechtictví vzepřel a navíc v potyčce pobodal kordem jistého Gottharda Livona. Hned poté dala norimberská městská rada mladého Valdštejna zadržet a uvěznit na císařském hradě v Norimberku.

Brzy si však norimberští konšelé tak tvrdý postup proti nezdárnému příslušníkovi starobylého českého rodu raději rozmysleli. Tehdejší doba si potrpěla na stavovské rozdíly, a tak se Albrecht po krátké době dostal z hradního žaláře a čekalo ho pouze domácí vězení, které mělo trvat tak dlouho, dokud nezaplatí své dluhy. Poté měl být ze studií vyloučen. Šlechtický mladík na to opět zareagoval vzpurně a v rozčilení zbil svého nového sluhu, jakéhosi Rehbergera.

O tom, co přesně následovalo, nemáme spolehlivé zprávy. Zdá se být jisté, že v Albrechtův prospěch zakročil jeho poručník Adam mladší z Valdštejna, jenž patřil k oblíbencům císaře Rudolfa II. A tak v únoru roku 1600 nezdárný student altdorfskou akademii opustil, aniž zřejmě zaplatil své dluhy, a vydal se na obvyklou kavalírskou cestu po Evropě.

(z kapitoly Plukovníkem moravského vojska)

V létě 1612 demonstroval Albrecht z Valdštejna svůj důsledný katolický postoj zbožnou poutí do italské Lorety, proslulé Svatou chýší, údajným domem Panny Marie, který prý sem zázračně přenesli andělé. Zbožné poutě patřily tehdy k povinnostem věřících, ať už se vydávali jen na moravský Hostýn či na příbramskou Svatou horu, nebo dokonce až ke hrobu svatého Jakuba do španělského Santiaga de Compostela. Je ale také možné, že Valdštejn chtěl jen napravit svou pověst, když jezuitská protireformační misie v únoru 1612 na Vsetínsku, tedy na panství, jehož byl spoluvlastníkem, skončila neúspěchem.

Podle Keplerova horoskopu se měl pro něj následující rok 1613 stát rokem začátku závratné kariéry. Zřejmě na to myslel, když se v srpnu vydal v doprovodu nyní už císaře Matyáše na

říšský sněm v Řezně. Nový císař burcoval říšská knížata a kurfiřty pro pokračování války s Turky a požadoval nové daně na císařské vojsko, nesetkal se však s velkým pochopením. A tak Valdštejn musel zapomenout na nějaký velitelský post, na němž by se jistě rád viděl. Nakonec sněm předčasně opustil. Důvodem byla zřejmě zhoršující se nemoc jeho manželky Lukrécie, která na jaře následujícího roku zemřela. Albrecht Václav Eusebius na ženu, díky níž se domohl majetkového a společenského vzestupu, nezapomněl. Splnil její předsmrtné přání o založení zbožné nadace ve prospěch olomouckých jezuitů, byť mu to možná bylo trochu proti srsti, a dokonce si na ni vzpomněl i po deseti letech, když dal v roce 1625 přenést její ostatky do nově založené rodinné hrobky ve valdickém kartuziánském klášteře. Jak je vidět, nebyl vůči své první manželce nevděčný, jak mu později bývalo předhazováno.

V červenci 1614 se v Olomouci sešel moravský zemský sněm, na nějž jako zvláštní císařův emisar přijel tehdy šestatřicetiletý arcivévoda Ferdinand Štýrský. Vzhledem k tomu, že panující Matyáš dosud neměl potomky, počítala habsburská rodinná rada s tím, že právě Ferdinand by se mohl stát jeho nástupcem. Valdštejn, člen delegace, která ho v Olomouci přivítala, se tak poprvé setkal s mužem, jemuž měl v budoucnu sloužit – a také s ním změřit síly. Jenže tehdy byl pro Ferdinanda Štýrského jen jedním z mnoha šlechticů, které tento nadmíru bigotní a nesmiřitelný katolík na Moravě potkal. „*Valdštejna však určitě nepřehlédli arciknížecí rádcové,*“ připomíná Josef Janáček. „*Počítali s každým schopným a energickým šlechticem, připraveným podporovat Ferdinandův ostrý kurs, a Albrecht z Valdštejna zřejmě dostal od olomouckých jezuitů nejlepší doporučení. Dříve nebo později měl dostat i příležitost.*“

Protože se stále ještě táhl spor o nekšovské dědictví, požádal Valdštejn v březnu 1615 nejvyššího kancléře Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic o císařský dekret, který by jej opravňoval k volnému zacházení s vyženěným majetkem. Lobkovic jako uznávaná hlava českých katolíků mu s nebývalou ochotou během pouhých dvou týdnů vyhověl. Albrecht začínal hrát ve zjevně neodvratném, nadcházejícím střetnutí mezi katolíky a protestanty stále významnější roli a katolická strana si chtěla tohoto po kariéře dychtícího a ctižádnostivého mladého muže pojistit.

V létě 1615 se v Praze sešel generální sněm zemí Koruny české, na němž se znovu jednalo o tureckém nebezpečí. Třebaže česká šlechta se k císařově požadavku na budování vojska příliš nehlásila, na Moravě nový zemský hejtman Ladislav Popel z Lobkovic prosadil naverbování tří tisíc pěšáků a dvou pluků jízdy po tisíci mužích. Zatímco jízdním plukům měli velet Petr Sedlnický z Choltic a Jiří z Náchoda, velitelem pěchoty byl jmenován Albrecht z Valdštejna v hodnosti plukovníka. Třebaže příliš zkušeností kromě krátké kampaně v Uhrách neměl, dopomohl mu ke jmenování jeho bývalý švagr Karel starší ze Žerotína – a především přízeň dvora. Valdštejn si své hodnosti velmi vážil a navenek sám sebe rád tituloval „plukovník moravských stavů“. Konečně se mu podařilo dostat mezi vysoké důstojníky, což byl zjevně jeho velký sen. Svědčí o tom i skutečnost, že okamžitě po svém jmenování začal shromažďovat v Lukově a ve Vsetíně zásoby zbraní, zakoupených pod rukou v německých zemích a v Nizozemí. Nepochybně předem počítal s tím, že každou mušketu odevzdanou do rukou naverbovaných žoldnéřů bude moci obratem vyúčtovat moravským stavům. Valdštejn se tak poprvé projevil v roli, která ho později proslavila, tedy jako nadmíru schopný vojenský podnikatel takřka moderního střihu.

(z kapitoly O majetek rodu Smiřických)

Zájemců o „osiřelý“ majetek Smiřických bylo několik. Albrecht z Valdštejna však mohl sázet na své příbuzenství s tímto rodem, vždyť jeho matka byla rozená Smiřická. Nahrály mu však především jiné příznivé okolnosti a také už několikrát zmiňovaný podnikatelský talent. Po bitvě na Bílé hoře požádal císař Ferdinand II. bavorského vévodu Maxmiliána, vůdce

Katolické ligy, aby se ujal správy Čech. A ten zase pověřil knížete Karla z Lichtenštejna, aby ho jako zemský komisař zastupoval a připravil mimořádný soudní tribunál s předáky povstání. Zároveň císař Lichtenštejna požádal, aby se pokusil získat půjčky od bohatých českých šlechticů, které by pomohly naplnit císařskou pokladnu. Valdštejn se o této žádosti nějak dozvěděl, nebo mu o ní řekl sám kníže Lichtenštejn, kterého s Albrechtem Václavem Eusebiem spojovalo staré přátelství. Oba přece ještě před povstáním patřili mezi přední moravské katolické pány! A tak Valdštejn už v lednu 1621 pohotově nabídl císařskému dvoru svůj ve Vídni uložený poklad stříbrného nádobí, oceněný na 50 tisíc zlatých, a k tomu 10 tisíc zlatých v hotovosti, které zřejmě získal jako „výpalné“ od zámožných měšťanů ze severočeských měst. Za tyto prostředky žádal zástavu Jičina z někdejšího majetku rodu Smiřických. Karel z Lichtenštejna jeho nabídku podpořil a císař k tomu po dvou měsících dal svůj souhlas. Na této transakci už nic nezměnila ani ta okolnost, že Valdštejnovo stříbrné nádobí mělo ve skutečnosti hodnotu jen 34 800 zlatých.

Ale ještě před tím, než byla císařským dvorem vyřízena zástava Jičina, získal Albrecht Václav Eusebius za nabídku půjčky 50 tisíc zlatých zástavní práva na panství Hrubá Skála a Český Dub. Opět se jednalo o zkonfiskovaný majetek Smiřických. Později touto cestou získal ještě panství Frýdlant a Liberec, která patřila uprchlému Kryštofu Redernovi, a to jako zástavu za půjčku 85 tisíc. Od března do června 1621 tak za půjčky ve výši 196 tisíc zlatých získal do zástavy majetek, jehož cena byla později odhadnuta na zhruba 620 tisíc zlatých. Z těchto zástav pak vyplývalo nejen dočasné vlastnické právo, ale také právo předkupní.

Valdštejn se tak v průběhu jara 1621 stával jedním z nejbohatších českých feudálů. Jen zastavené statky z majetku Smiřických zahrnovaly čtyři města, devět městeček a 285 vesnic a později spolu s bývalým majetkem slezského rodu Redernů představovaly základ jeho pozdějšího dominia – Frýdlantského vévodství. Albrecht Václav Eusebius pohotově a s mimořádnou podnikatelskou dravostí využil příležitosti, jaká se jen tak často neopakuje. Tuto mimořádnou majetkovou transformaci bychom mohli bez nadsázky přirovnat k situaci, k jaké u nás došlo bezprostředně po listopadu 1989.

Je ovšem otázkou, kde Valdštejn bral peníze na půjčky císaři. Jistě, leckdy dokázal ošidit císařskou komoru a finanční sumy zůstávaly jen na papíře, většinou si však po vyčerpání všech svých rezerv včetně nekšovského pokladu zřejmě vypomohl půjčkami od lichvářů, například od nizozemského velkoobchodníka Hanse de Witte či židovského finančníka Jakuba Bassewiho. Právě s nimi byl později spojen v aféře tzv. „zlehčené mince“.

(z kapitoly Vítězství u Dessavy)

Dodejme ještě, že v bitvě u Dessavy se mezi Valdštejnovými důstojníky mimořádně vyznamenal plukovník Jindřich Šlik. Ano, onen Šlik, který velel statečnému pluku Moravanů (ve skutečnosti především zverbovaných německých a italských žoldnéřů), jenž jako poslední vzdoroval na Bílé hoře. Raněný Šlik tehdy padl do zajetí, posléze bez zaváhání vstoupil do císařské armády a nyní sloužil pod Valdštejnem.

Vítězství u Dessavy sice posílilo Valdštejnovu autoritu u císařského dvora, nicméně v očích svých odpůrců se provinil tím, že Mansfelda nepronásledoval. Nechal ho ustoupit se zbytky vojska do Brandenburgu, kde měl stálou posádku. Valdštejn k tomu samozřejmě měl svoje důvody, především mu chyběla lehká jízda, která byla pro takové pronásledování nepostradatelná, a rovněž neměl čerstvé zálohy. Navíc by při dalším postupu nepochybně narazil na síly dánského krále Kristiána IV., generála Fuchse a brunšvického vévody Kristiána mladšího, což bez podpory Tillyho nechtěl riskovat. Sám se přitom domníval, že Mansfelda rozdrtil tak, že plánované tažení do Saska není schopen uskutečnit, a tak to také sdělil císaři. Ukázalo se však, že se ve svém odhadu mylil.

V následujících měsících se musel Valdštejn potýkat s nedostatkem peněz a vážnou zásobováním. Svému tchánovi se v dopisech svěřoval, že „*jen blázen by táhl do pole bez zásob píce*“, nebo také psal, že „*s nezaplacenou armádou se nedá vykonat to, co udělá armáda, které je zapláceno*“. Dokonce se v úvahách vracel k záměru rezignovat na svou velitelskou funkci. Ale vzhledem k tomu, že do války investoval už spoustu vlastních prostředků, musel ji dovést do co nejrychlejšího a úspěšného konce. K tomu ovšem potřeboval početní převahu nad protivníkem, kterou mohl získat jedině spojením s armádou Katolické ligy. Po zprostředkování císaře a bavorského kurfiřta se koncem června 1626 sešel v Duderstadtu s generálem Tillym a dohodli se, že obě vojska vyrazí společně na sever do Holštýnska a vypudí odtud Dány.

Jenže ze zamýšlené ofenzívy podél Labe nebylo nic. Tilly zjevně nemyslel svůj slib vážně, a místo aby spojil s Valdštejnem, oblehl město Göttingen. Žádné urgencye ani upomínání s ním nehnuly. Navíc císař stále neposílal slibované peníze a roztrpčený Valdštejn si v dopise svému tchánovi hořce povzdechl: „*Při Bohu, k němuž se modlím, není pro mne možné zůstat, protože vidím, jak zle se se mnou zachází, císař bere za vhod, že jsem mu zřídil takové vojsko, jaké nikdy neměl, a dosud na ně nevyvaložil ani halíř.*“

Mezitím se Mansfeld nečekaně vzpamatoval. Znovu shromáždil rozprášené zbytky své armády, doplnil její řady novým verbováním a, posílen o pomocný sbor dánského vojska vedený výmarským vévodou Janem Arnoštem, prošel celým Braniborskem. Dne 20. července vstoupil u Krosna do Slezska, aniž narazil na odpor. Jakmile se o tom dozvěděl Valdštejn, vyslal v Mansfeldových stopách rychlý jízdní sbor pod velením plukovníka Pechamanna. Neměl vyhledávat boj, na to byl s pouhými šesti tisíci jezdci příliš slabý, jeho úkolem bylo nepřítele stále sledovat a ohrožovat jej drobnými šarvátkami. Sám Valdštejn se pak po poradě s Tillym, jemuž na pomoc zanechal na místě sbor pod velením plukovníka Jana Aldringera, vydal do Slezska za Mansfeldem. Věděl, že kdyby se ten spojil s valašským knížetem Gáborem Bethlenem, znamenalo by to pro habsburskou říši vážné ohrožení. A to nemínil připustit.

(z kapitoly Na vrcholu moci a slávy)

Zanechal ve Slezsku sbor s 15 tisíci vojáky, aby chránil říši před případnými Bethlenovými útoky, a vyrazil v čele 30 tisíců mužů do severního Německa. Už 2. září 1627 se u Lauenburgu spojil s generálem Tillym a dohodli se na společném vrchním velení spojeného císařského vojska a vojska Katolické ligy. Jenže se postupně ukazovalo, že Valdštejn na sebe strhává stále větší díl pravomocí. Pod jeho velením vojsko obratně manévrovalo a postupně sérií menších šarvátek vytlačovalo dánského krále z německých zemí. Dne 7. září vyrazila spojená armáda pod Valdštejnovým velením na Trittau. Tilly vedl levé křídlo, Valdštejn střed a Jindřich Šlik, v té době už generál, pravé křídlo. Následující den se mezi Altonou a Hamburkem přiblížili k Dánům, ale ti nemínili svést bitvu a raději rychle vyklidili svůj tábor a stáhli se k severu. Poprvé narazili císařští a vojáci Katolické ligy na odpor nepřítele u Pinneburgu, jehož dánská posádka se odmítla vzdát. Při pokusu o dobytí tohoto města byl Tilly zraněn a chtěl se odtud stáhnout se všemi svými pluky. Valdštejn s tím ostře nesouhlasil a nakonec si vymohl, že pod jeho pravomocí zůstaly alespoň tři Tillyho pluky. Dne 12. září se posádka Pinneburgu vzdala a Valdštejn se vydal k Elmshornu, kde se s několika dánskými pluky zdržoval český exulant Jindřich Matyáš Thurn. K bitvě však opět nedošlo, protože Dánové se dali na útěk. Na dalším tažení císařské vojsko oblehlo pevnost Beitenberg, obsazenou Skoty a Němci v dánském žoldu. Obléhání trvalo až do 29. září, což Valdštejna rozběsnilo natolik, že dal po dobytí pevnosti celou pětisetčlennou posádku bez milosti pobít. Následujícím cílem bylo město Rendsburg, které se císařským 17. října vzdalo. Ještě během jeho obléhání nechal generalissimus popravít plukovníka Schellerta z Görzenichu, který se

provinil krutým terorizováním místního obyvatelstva a kořistěním. Valdštejn tím chtěl dát najevo, že bude přísně trestat jakékoliv projevy nekázně bez ohledu na funkci a společenské postavení viníka a nedopustí plenění a násilí vůči civilistům. Docílil tím toho, že protestantská veřejnost na jím dobytém území spíše podporovala jeho vojsko, ačkoliv se jednalo o armádu katolickou.

Po dobytí Rendsburgu už Valdštejn ve svém tažení nepokračoval. Vojsko dánského krále Kristiána IV. bylo rozprášeno, aniž došlo k větší bitvě. Dne 2. listopadu sděloval Valdštejn od břehů Baltického moře místodržitelce španělského Nizozemí Isabelle, vdově po Albrechtovi VII., synovi císaře Maxmiliána II., že obsadil Holštýnsko, Šlesvicko a Jutsko a má v úmyslu postavit námořní flotilu, s níž by v následujícím roce napadl Kristána IV. přímo v jeho Dánsku. Vypadalo to, že mír je doslova za dveřmi. Císařský dvůr se dočasně přestěhoval z Vídně do Prahy, protože císařova choť Eleonora měla být korunována českou královnou. Papežský nuncius Carlo Caraffa sděloval z české metropole do Říma: „*Ferdinand II. vypadá, jako by procítl z hlubokého spánku. Osvobozen od hrozného strachu, který dosud svíral jeho předky i jeho samotného, myslí nyní na to, že přivede Německo k náboženskému míru.*“ Největší dík za to patřil samozřejmě Valdštejnovi.

V listopadu 1627 se Albrecht Václav Eusebius, teď už mimořádně úspěšný vojevůdce, vydal ze severního Německa do Čech. Jeho cesta vedla přes Zaháň, zdejší vévodství mu císař už prakticky věnoval, a dále přes Jičín, aby osobně dohlédl na své Frýdlantské vévodství. Před Vánocemi se na zámku v Brandýse nad Labem sešel s Ferdinandem II., aby ho osobně informoval o svém vítězném tažení k pobřeží Baltu. Začátkem roku 1628 se zdržoval v Praze, kde si vychutnával počty, jichž se mu odevšad dostávalo. Císařská rada Heřman z Questenberka k tomu ironicky poznamenal: „*Dvůr ho zahrnuje počtami jako nějaké božstvo... Každý, kdo se jen domnívá, že o pohled jeho nebo o stín zavadil, pokládá si to za štěstí. Množství lidí s ohnutými hřbety se tlačí v jeho předpokoji a ušoupává si paty, ač on jim ukazuje jen záda.*“ V lednu 1628 titulovala dvorská válečná rada Valdštejna jako „*císařského nejvyššího polního hejtmana a generála Oceánského a Baltického moře*“ a vyměřila mu měsíční plat šest tisíc zlatých. Císař mu oficiálně přenechal Zaháňské vévodství a jako zástavu na úhradu jeho pohledávek také Meklenburské vévodství. Nyní měl tedy Albrecht Václav Eusebius tři vévodské tituly – byl vévodou frýdlantským, zaháňským a meklenburským.

Španělský vyslanec u habsburského dvora Francisco de Aytona si povzdechl: „*Císař z laskavosti i z nedostatečného ohledu na všechna varování dopustil, že se stal vévoda tak mocným, až to vzbuzuje starosti... Ten nyní jedině poroučí a neponechává císaři nic jiného než titul. Vydává se stále za nejvěrnějšího služebníka císařské rodiny, ale zůstane jím ve skutečnosti jen potud, pokud se mu ponechá absolutní moc...*“ Ano, Valdštejn byl nyní na samém vrcholu své moci a slávy. Aby si to náležitě vychutnal, v tom mu bránila jen jedna smutná událost: 12. ledna 1628, necelé dva měsíce po svém narození, zemřel jeho synek Albrecht Karel. Vévoda tušil, že už jiného syna a dědice mít nebude. O to byl tentokrát jeho smutek opravdovější.

(z kapitoly Jaký byl Valdštejn doopravdy?)

Bylo tedy příčinou Valdštejnova chování syfilitické onemocnění, postupně vyvolávající progresivní paralýzu? Zdá se to být pravděpodobné. Ovšem oba citovaní lékaři vycházejí z názorů pouze části historiků, ačkoliv, jak si dále v této knize ukážeme, hodnocení vévodova jednání a chování nemusí být nutně jednoznačné. Valdštejnova životní dráha je totiž zanesena pomluvami a nejrůznějšími obviněními, vynesenými bez spolehlivých důkazů. Je však nepochybné, že vévoda, oslněn vlastními úspěchy na válečném poli, často v pozdějším věku ztrácel soudnost. Gualdo Priorato soudí: „*Jisté je, že Valdštejnova nadřazenost dosáhla*

takové míry, že už při nejmenším náznaku umlčoval ty, kteří mu chtěli radit, a s říšskými knížaty už nejednal jako s knížaty, ale jako s podřízenými. Samotného císaře respektoval tak málo, že když od něho přišel nějaký rozkaz, cítil se ponížen tím, že zahaleči ode dvora prý chtějí udělovat rady tomu, kdo se přičiňuje ve vojsku, a říkával, jak si ti ve Vídni užívají: „Řekněte Jeho Veličenstvu císaři, ať se raduje z lovu a těší se hudbou, a nezabývá válkou; voják rady dvořanů nepotřebuje. Při koncertech našeho dělostřelectva se musí hrát podle našich not.““

Ano, Valdštejn byl mimořádně domýšlivý, arogantní a bezohledný, ale míval i příjemnější tvář. Dokázal se projevit jako vtipný a společenský, jako každým coulem kavalír. Pražskému arcibiskupovi a zároveň svému švagrovi Arnoštu Albrechtovi z Harrachu poděkoval za dodané sudy vína ironickou poznámkou, že „*pokud se vyzná v ceremoniiis Romanis tak jako ve vínu, musí být degradován: protože víno je špatné a já jsem kvůli tomu již statně nadával.*“ Princezna z Hohenzollernu popsala Valdštejna nebývale vřelými slovy: „*Měli jsme tu čest vidět Jeho Milost vévodu z Frýdlantu zde u nás. Je nesporně vznešený pán, a nikoli, jak jej někteří lidé dělali, je velmi zdvořilý a všem nám prokazoval velikou čest, byl zde dokonce veselý... Budu mít provždy důvod považovat jej za svého nejlepšího přítele.*“ Už několikrát citovaný Gualdo Priorato o Valdštejnovi uvádí: „*Měl rád rozmanitost, byl netrpělivý a ve všem vrtošivý. Spal málo a nemluvil mnoho, spíše přemýšlel a bral na sebe mnoho povinností. Nikdy nebyl nepřijemný, vždy byl činorodý a zvědavý, a přitom vyhledával novosti a vypytał se na události tohoto světa.*“

Albrecht z Valdštejna zdaleka nebyl jen bezohledný, hrubý, chamtivý a chorobně ctižádostivý. Nic není pouze černobílé a náš „d'ábel“ Valdštejn neměl jen tu nepřívětivou, ba hrůznou tvář, ale také podobu starostlivého a velkorysého hospodaře. Ostatně snad nejlépe to dokládají jeho dopisy adresované zemskému hejtmanovi Frýdlantského vévodství Gerhardu Taxisovi. Z tažení do Dolního Saska mu poslal do Jičina objednávku pro své vojsko, v němž ho žádá o 10 tisíc párů bot, čtyři tisíce souprav oděvů, 17 tisíc strychů žita (jeden strych se rovná zhruba 93 litrům), dva tisíce centů střelného prachu a tisíc centů luntů (zápalných šňůr). „*Dejte ty věci,*“ přikazuje Valdštejn, „*v mých městech dělati a zaplaťte je hotově podle jejich ceny! Dejte také kůže vydělavati, neboť dám brzy zase několik tisíc párů bot pro mou jízdu zhotoviti. Také sukno ať se tká, budeme ještě mnoho oděvů potřebovati.*“

Z těch řádků je vidět, jak Valdštejn myslel na prospěch svého vévodství a jeho obyvatel. A to nejen tím, že si z něho udělal hospodářské zázemí svého vojska. Zároveň ve Frýdlantském vévodství pomáhal chudým a nemocným, zakládal špitály a školy. Například 3. srpna 1625 vzkazuje Taxisovi: „*Rozhodl jsem se osm nebo více mladíků z panského stavu u jezuitů v Jičině dáti do studií a náklad na ně ze svého nésti. Hled'te, aby často v týdně vyjížděli, aby si zvykli seděti na koních, ať se také pilně učí aritmetice a něčemu také z instrumentální hudby. Může je varhaník na některý instrument vyučovati; můžete jim zakoupit i klavikordium.*“ O tři roky později píše hejtmanovi ze severního Německa: „*Poručil jsem Vám, abyste k Novému roku ty hochy, které jsem dal studovati, podle fundace řádně ošatil a o všechno se jim postaral. Lékaře, který je má ošetřovati, pilně odměňujte a v lékárnách, co bude třeba, zaplaťte! A ti, kteří z nečistoty jsou svrabovití, ať se v lepší čistotě než dříve chovají a ať je doktor často lázni a jinými prostředky léčí.*“

Valdštejn, na rozdíl od císaře Ferdinanda II., nebyl žádný náboženský fanatik a na rekatolizaci svého Frýdlantského vévodství nijak nenaléhal. Někteří jeho úředníci byli dosud protestantské víry, a nijak je to v jejich postavení neohrožovalo. Když se v roce 1626 sedláci v okolí Frýdlantu vzbouřili proti jezuitům, napsal Valdštejn svému zemskému hejtmanovi: „*Zvěděli jsme z Vašeho psaní, jak se poddaní proti jezuitům bouří a tito žádají, abyste sedláky potrestal. My ale nechceme, abyste něco takového proti mým poddaným podnikl, nechte to na páteru rektorovi, ať si s nimi vyřídí, co si sám nadrobil.*“

Velkorysým způsobem řešil případy, kdy sedláci z různých důvodů opouštěli své statky a utíkali z jeho panství. Místo aby je násilím nutil zůstat na místě, vydal v březnu 1627 veřejný patent tohoto znění: „*Poněvadž chceme každého času svým poddaným zajistiti domov a živobytí, rozhodli jsme se tímto veřejným patentem ode dneška po tři roky ode všech služebností a robot je osvoboditi, jen když jako věrní a poslušní poddaní chovati se budou a na své statečky a půdu se zase vrátí.*“ To přece nejsou slova krutého a hamižného muže, ale starostlivého a uvážlivého hospodáře!

.....

(z kapitoly *Vražda v Chebu*)

Valdštejn si za své vítězství u Stínavy sice vysloužil blahopřání Ferdinanda II., ale jeho předchozí, podivná nečinnost vyvolávala nejrůznější dohady. Na císařském dvoře se začínala množit nejrůznější udání, v nichž byl vévoda obviňován z neschopnosti, ne-li přímo ze zrady. Zvláště když v listopadu 1633 obsadila část švédské armády pod velením Bernarda Výmarského bavorské Řezno.

Ve Vídni zavládlo zděšení, že Švédové potáhnou dál podél Dunaje do rakouských zemí. Valdštejn proto vyrazil se svým vojskem ze Slezska do Čech a císaři sliboval, že je vyžene. Dne 30. listopadu 1633 se však zastavil na bavorských hranicích, kde ho sklátil další záchvat nemoci, a proto ustoupil do Plzně. Kdo ví, zda si nepřipomněl Keplerův horoskop, který pro nadcházející rok předvídal vážné obtíže!

Valdštejnovo chování zatím vyvolalo ve Vídni značnou nevoli, císař začal více naslouchat jeho četným nepřátelům a pomlouvačům, kteří opět vystrčili hlavy a generalissima obviňovali z neschopnosti nebo dokonce ze zrady. Albrecht z Valdštejna byl přitom dosti vážně nemocen. Trpěl dnou, žaludečními a střevními problémy, dále zácpou, srdečními potížemi, depresemi – a nejhůře na něj doléhalo pokročilé stadium syfilidy. Podle všeho, co víme, měl v době chebské vraždy před sebou už jen několik měsíců života. Těsně před tím navštívil Valdštejna v Plzni jeho přítel, španělský jezuita páter Diego de Quiroga. Zdělil se, v jak špatném stavu vojevůdce nalézá. „*Kdybych se nebál pekla a ďáblů, vzal bych si ten nejsilnější jed, abych se zbavil utrpení,*“ svěřil se prý vévoda páterovi.

Narůstající spor s císařským dvorem nakonec generalissima donutil svolat v lednu 1634 do Plzně všechny podřízené generály a plukovníky. Měli mu zde přísáhnout věrnost. V opačném případě byl ochoten vzdát se funkce nejvyššího velitele. Ze 49 vysokých důstojníků jich nakonec prohlášení o věrnosti podepsalo 42. Mezi nimi byl i polní maršálek a velitel Valdštejnovy tělesné stráže Ottavio Piccolomini, který krátce nato sepsal udavačský dopis císařskému dvoru. Tvrdil v něm, že generalissimus se mu koncem prosince 1633 svěřil s plánem na zničení Habsburků.

Císař Ferdinand II. sice ještě váhal a odmítal uvěřit, že by ho jeho nejschopnější vojevůdce zradil. Nakonec však po přemlouvání svého okolí přece jen 24. ledna 1634 podepsal patent, jímž Valdštejna znovu zbavil vrchního velení císařských armád a svěřil nejvyšší velitelskou funkci jeho dosavadními zástupci Janu Matyáši Gallasovi. Patent měl ovšem ještě tajný dodatek: „*Hlavu spiknutí a její nejvýznamnější spojence, pokud to bude možné, zajmout a dopravit do Vídne, nebo jako usvědčené provinilce zabít!*“ A to byl vlastně rozsudek smrti nad frýdlantským vévodou.

Císařův patent o Valdštejnově sesazení byl asi týden přísně utajován. Teprve 4. února se o něm dozvěděl velitel Valdštejnovy osobní stráže Piccolomini, autor udavačského dopisu císaři. Třebaže Albrechta z Valdštejna udal, se zatčením, případně vraždou dlouho váhal a nakonec se raději vydal ke svému příteli generálovi Baltazaru Marradasovi na zámek Hluboká. Nově pověřený vrchní velitel císařských vojsk Gallas zase, když se dozvěděl o svém jmenování, tajně 13. února ujel ve Valdštejnově osobním kočáře z Plzně do Bavor, aby nemusel být ve vévodově blízkosti.

Generalissimus mezitím svolal na bělohorskou pláň u Prahy všechny v Čechách přezimující pluky. Dne 21. února poslal do metropole království svého důvěrníka Adama Erdmana Trčku, aby zkontroloval, jak přípravy pokračují. Trčka však u Rokycan potkal plukovníka Sparra, který mu sdělil, že v Praze jsou už všude vylepeny letáky oznamující Valdštejnovo sesazení. Trčka okamžitě obrátil koně a spěšně se vrátil do Plzně. A tak se Valdštejn o císařském patentu dozvěděl teprve 21. února večer.

Na těžce nemocného člověka reagoval s překvapující rozhodností. Hned druhý den ráno opustil v doprovodu asi 1 300 důstojníků, stráží a sloužících a také několika jízdních oddílů Plzeň. Kam měl namířeno, nepřímo naznačuje jeho dopis poslaný ještě z Plzně novému zemskému hejtmanovi Frýdlantského vévodství Dětřichu Malovcovi z Malovic. Příkazoval mu v něm, aby mu veškeré dukáty z pokladnice v Jičíně poslal přes Liberec do Ansbachu v Sasku. Chtěl snad Valdštejn přeběhnout k saskému kurfiřtovi Janu Jiřímu? Zasněženými cestami ho kvůli těžkým bolestem vezli na nosítkách zavěšených mezi dvěma silnými koňmi.

Ve Stříbře se k Valdštejnovi přihlásil se svými dragouny plukovník Walter Butler. Tento irský žoldák samozřejmě věděl, že frýdlantský vévoda byl už sesazen, a znal i dodatek k císařskému patentu. Proto také hned poslal hraběti Gallasovi tajný list slibující, že se jistě brzy bude moci pochlubit „*hrdinským skutkem*“. V Plané u Mariánských Lázní se k průvodu připojil podplukovník Walter Leslie, v Chebu pak přispěchal Valdštejna přivítat velitel zdejší císařské posádky, podplukovník John Gordon. Samozřejmě nikoliv bez postranních úmyslů.